

Bir Mistik Teolog Olarak Albert Schweitzer

Prof.Dr. Martin TAMCKE*

Çev.: Arşt.Gör. Abdulmuttalip BAYCAR

Albert Schweitzer'in Kısa Biyografisi¹

1875 Ocak 14'te Kaisersberg, Alsace-Lorraine, Fransa'da doğdu.

1893 Strasbourg, Paris ve Berlin Üniversiteleri'nde Felsefe, Teoloji ve Müzik eğitimi gördü.

1899-1905 Hem Felsefe hem de Teoloji alanında doktora ünvanı aldı; o aynı zamanda Teoloji'de Habilitasyon (Bazı Avrupa ve Asya ülkelerinde en yüksek seviyeli akademik derecedir. Bir ilim dalında, doktora derecesinden sonra, habilitasyon bir daha bilimsel bir eser verilerek kazanılır. Bazen bir kitabın yayını gerekli olan uygulamada, profesörlüğe atanmak için, uygulamanın tanındığı ülkelerde bir habilitasyon bulunması gerekir.) derecesini aldı.

1900 Strasbourg'daki St. Nicolas Kilisesi'nin papaz yardımcısı

1901 Strasbourg'daki Teoloji Fakültesi'nin başkanı

1905-1913 Tıbbi araştırmalar

1913 Tıbbi araştırmalarını tamamladığı hemen bir-

* George Augustine Üniversitesi Teoloji Fakültesi Dekanı

¹ Albert Schweitzer'in çalışmaları C.H. Beck Munich tarafından yayınlanmıştır. Bu yazıdaki alıntılar oradan alınmıştır ve bütün çeviriler Martin Tamcke'ye aittir. "Yaşama Saygı" fikri hakkındaki seçmeli metinleri karton kapaklı *Die Ehrfurcht vor dem Leben. Grundtexte aus fünf Jahrzehnten*, 9th ed., Munich: Beck, 2008 yayından ulaşılabilir. İyi seçilmiş İngilizce metinler, Albert Schweitzer'in etikle ilgili görüşleridir. Kaynak kitap olarak ed. Predrag Cicovacki, Oxford University Press 2009.

kaç günden sonra, Schweitzer ve karısı Afrika'ya hareket ettiler. Sonraki 4 yıl boyunca, 1917'e kadar, doktor olarak çalıştı ve yaşamının çoğunu sürdürdüğü yer olan Lambaréné'de bir hastahane kurdu. Yaklaşık binlerce insanı tedavi ve ameliyat etti.

1914 I. Dünya Savaşı başlar ; Alman vatandaşı olduğundan dolayı Fransız kolonisi gözetiminde göz altına alınır.

1915 "Yaşama saygı" etiğini geliştirdi.

1917 Fransa'ya sürgüne gönderildi ve gözaltı kampında alı konuldu. O süre zarfında Edebiyat ve Felsefe alanında bir çok çalışmanın altına imzasını attı.

1918 I. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, Strasbourg'a taşınır ve Tıbbi asistan ve papaz yardımcısı olarak görev yaptı.

1919 İsviçre'deki Uppsala Üniversitesi'nde "Yaşama saygı" ile ilgili ilk büyük konuşmasını yaptı.

1924-1927 Harabe olmuş hastahaneyi tekrar inşa etmeyi başardığı yere, Lambaréné'ye geri döndü, sonra tıbbi çalışmalarına devam etti; üniversitelerde ders vermek için sık sık Avrupa'yı ziyaret etti, aynı zamanda tıbbi ihtiyaçlar karşılamak üzere para kazanmak için Gabon 'da müzikal gösterilerde bulundu.

1927 Avrupa'ya geri döndü.

1930 Schweitzer Leibzig Üniversitesi'nin profesörlük teklifini reddeder, bu da onun için insane eylemlerin ve kendi bireysel özgürlüğün ne kadar önemli olduğunu gösterdi. Bunun yerine o, düzenli aralıklarda Afrika'ya geri döndü.

1939 Lambaréné'ye geldi ve 1948'e kadar, 9 yıl ertelemeye orada kaldı. Savaştan dolayı Avrupa'ya geri

dönebilme şansı yoktu.

1948 Ölene kadar Lambaréné ve Avrupa arasında mekik dokudu.

1949 Amerika'yı ziyaret etti.

1953 1952 Nobel Barış Ödülü'nü kazandı. Schweitzer para ödülünü bir Cüzam projesinde kullandı. Afrika'da bulunduğu sürece, yüzlerce cüzam hastasıyla ilgilendi.

1957-1958 Nükleer silahlanma ve testlerinde karşı Albert Einstein ve Bertrand Russell ile birlikte faaliyetlerde bulundular.

1957/1958 Barış veya Atom Savaşı'nda yayınlanan Radio Oslo'da 4 konuşma yaptı. 1957'de, Schweitzer Akıllı Enerji Politikası komitesinin kurucularından birisiydi.

1965 Albert Schweitzer 4 Eylül'de Lambaréné'de öldü.

Yaşama Saygı

Albert Schweitzer bir filozoftu. Doktora çalışmasını Immanuel Kant üzerine yaptı. Ancak daha sonraları ilgisini daha çok Hint ve Çin filozofları üzerinde yoğunlaştırdı.

Albert Schweitzer bir teologdu. Hz. İsa'nın hayatı ve şahsiyeti üzerinde yaptığı bilimsel çalışmaları hala bilim tarihinin önemli köşe taşlarından birini oluşturur. Öte yandan, sonraki dönemlerde havarî Paul'un mistisizmi üzerine kaleme aldığı yazıları, onu sıra dışı bir teolog olarak diğerlerinden belirgin bir şekilde ayırdı.

Albert Schweitzer bir musiki bilimciydi. Johann Sebastian Bach üzerine yazdığı kitabı bugün bile basılmaktadır. Schweitzer'in org müziği ile ilgili görüşleri, organist olarak doğuştan gelen yeteneği, meşhur org icracısı Charles-Marie Widor ile yapmış olduğu sıkı işbirliği onu

zamanında müzik dünyasında önemli bir akımın en ilgi çeken temsilcilerden birisi yapmıştır.

Albert Schweizer bir tıp doktoruydu. Bu hususta, onun doktora çalışması değil de, bugün bile Afrika'nın en önemli tıbbi merkezi olan Lambarene Hastanesi'ni kurduğu Gabun'daki çalışma hayatı onun ön plana çıkmasına neden olmuştur.

Albert Schweitzer bir hümanistti. Atom Bomba'sının yapılma aşamasına gelindiği bir dönemde, yaşı ilerlemiş olan Albert Schweitzer, bu yeni silaha karşı duranlar arasında yerini aldı ve gücün idaresine her türlü hükümlerine karşı bir mücadeleye girişti. Zira soğuk savaşın sonuçta nasıl da yıkıcı bir ateşe dönüşeceğini hiç kimsenin kestiremediği bir zamanda, Soğuk Savaş Döneminde bu soğuk güç, bilinçli bir şekilde Doğu ve Batı Blokları tarafından kullanılıyordu.

Bunlar bir tarafa, ben sizlere mistik bir teolog olarak Albert Schweitzer'den söz etmek istiyorum. Bu meyanda ilk olarak Albert Schweitzer'in düşünce dünyasındaki temel kavramlarıyla ilgili bazı görüşlere değinmek istiyorum.

Federal Almanya Cumhuriyeti'nin birçok eyaleti Albert Schweitzer'in en önemli mefkûresini, yani 'Yaşama saygı' anlayışını anayasal metinlerine sokmuşlardır. Ancak maalesef günümüz Almanya'sında 'Yaşama saygı'dan söz eden oldukça az sayıda insan bu mefkûrenin Albert Schweitzer tarafından ve yine büyük mücadeleler sonrasında tesis edildiğini bilmektedir. Almanlara Albert Schweitzer sorulduğunda; Albert Schweitzer'in geçen yüzyılda pek az sayıda insanla mukayese edilebilecek mükemmel bir insanlık ve yardımseverlik örneği olduğu şeklinde cevaplar alınmaktadır.

Schweitzer hakkında bu tür bir niteleme de tabii ki

doğrudur. 1925 yılına ait bir mektupta Schweitzer şu olayı nakleder: Eylül ortalarıydı ve ilk yağmur damlaları yere düşmüştü. Bu da kerestenin kuru bir yere taşınmasının gerektiği anlamına geliyordu. Ancak hastanede çalışabilecek durumda olan oldukça az sayıda insan vardı. Direkleri ve kaplama tahtalarını özverili bir iki adamla birlikte taşımaya başladık. Tam bu sırada bir hastanın yanı başında oturan beyaz elbiseler içindeki siyahî bir adamı fark ettim. Kendisine 'hey dostum' bize biraz yardım edebilir misin?' diye seslendim. Bana 'ben bir entelektüelim, ağaç taşımam' şeklinde cevap verdi. 'Şanslısın' diye cevap verdim ve ekledim: 'Ben de bir entelektüel olmak istemiştım ama başaramadım'.

Günümüz filozofları arasında Schweitzer çokça tartışılmakta ve takdir edilmektedir. Teologlar için bunu söyleyebilmek mümkün değil. Ancak o da kendi felsefesini 'sağlamlaştırılmış derili bir el' ile yapılan bir felsefe olarak görmektedir. Felsefi düşünceleri son dönemlerinde, Afrika tropik hastanesinde tıbbi çalışmasını bitirdikten sonra belirginleşti. O her zaman bir eylem ve düşünce adamıydı. 6 Ocak 1905'te Güney-Batı Afrika'da günümüz Namibya'sında Alman kolonyal birlikleri tarafından öldürülen Nama ve Herero halklarının yok edilmesine karşı duruşunu açıkça dile getirdi. "Aman Allah'ım şu insan hakları ve insan onuru hakkında beylik laflar eden rafine kültüre bakın nasıl da denizin alt bölgesinde yaşayan, renkleri farklı ve kendilerini müdafaa edemediklerinden dolayı milyonlarca insanı, insan haklarını ve milyonlarca saygınlığını hiçe sayıyor, ayaklar altına alıyor.

Schweitzer, havarilerini 'insan balıkçıları' yapan İsa'yı anarak, tartışmalı siyasi düşüncelerini teolojik temellere dayandırıyor. Kendisini takip eden insanlar huzurunda yapmaları gereken şeyleri şöyle ifade ediyordu: "Ön-

celikle şuna dikkat edin ki insan yıkılmamalıdır. Benim insanoğlunu takip ettiğim gibi sen de onu takip et ve insanların onu artık aramayacağı pislikte, sapıklıkta, hor görmede onu bul, onu tekrar insan olana kadar ara. Onu ara ve yeniden insan olacağı ana kadar ona yardım et.” İsa din ve insanlık sevgisini öyle bir şekilde bir araya getirmişti ki gerçek insanlıktan bağımsız bir dini ve dinden bağımsız bir insanlık anlayışını tasavvur edemiyordu.

Albert Schweitzer kendi vatandaşlarını Herero ve Namas halkları karşısında işlemiş oldukları haksızlıktan dolayı pişmanlık duymaya davet etti. Etkin bir reformist olarak tanınan dogmacı Karl Barth'ın 'kuşku uyandıran bir teolog' olarak nitelendirdiği Schweitzer'in bu tutumu diğerlerine de ilham kaynağı olmuştur. Jean Paul Sartre ona şöyle yazar: “Nükleer savaşa karşı mücadele edenler arasında adınızı gördüğümde kendimi size çok yakın hissettim.” Nükleer savaşla mücadelede onun müttefiklerinden biri olan Albert Einstein ise şöyle der: “Onun eylemi tamamen kendi iç dünyasının bir zorunluluğu olarak ortaya çıkmıştır. Her insanda yok edilemez bir öz olmalıdır; aksi takdirde insanın büyüklüğünü kimse kabullenmezdi.”

“Yaşama Saygı” formülü, Schweitzer'in Friedrich Nietzsche and Arthur Schopenhauer ile giriştiği mücadelede uzun bir geçmişi vardır. Sonunda, Schweitzer dünyayla ilgili her türlü açıklamayı bırakıp insanın açıklanamaz olayların öznesi olduğu sonucuna varmıştır. Aynı zamanda, bu faraziyeden yola çıkarak, ahlak kurallarının hayatın ve dünyanın kabullenilmesinin bir türevi olduğu kanısına varmıştır. Mamafih, bu düşünce Schweitzer'in balta girmemiş orman içerisinde gerçekleştirdiği bir nehir gezisi esnasında doğuvermiştir. Yıllarca hep inanç ve düşüncenin bir sentezi peşinde koşmuştur. Sandal gezisi sürecince, Bu nehir gezisi esnasında, üzerinde çokça durmadan aklına

gelen düşünceleri kâğıda dökerek, üç gün boyunca aralıksız bir şekilde gezi yaptığı sandalda çalışmıştır. Sonra, üçüncü günün sonunda, bir su aygırı sürüsünün arasından geçerken, “Yaşama saygı” fikri aklına gelmiştir. Artık kapılar ardına kadar onun için açılmıştır ve düşüncelerinin girdabı arasında berrak bir yol bulmuştur. Artık O içinde hem ahlakı hem de dünya ve hayatı kabulünü içeren bir fikir, bir düşünceye sahipti.

Schweitzer formüle ettiği bu anlayışı papaz olarak görev yaptığı dönemde Strasbourg’da vermiş olduğu bir vazaz esnasında ilk kez ifade etti. Ona göre bilginin özü kavranılması güç olanla yanı hayatın kendisiyle karşılaşılıyordu.

Bu sebeple Schweitzer insanları bir araya getirmek amacıyla yaptığı konuşmalarda mecazi benzetmeleri kullanmaktan kaçınmamıştır. Yerde ölü yatan bir böcek bir zamanlar canlıydı ve senin yaptığın gibi hayatta kalma mücadelesi veriyordu. Senin gibi güneşin keyfine vardı, korku ve acı hissetti. Şimdi o çürümeye yüz tutmuş bir maddeden başka bir şey değil, er geç senin de sonun bununkisi gibi olacaktır. Karlı bir havada dışarı çıktığında kollarına düşen kar tanelerini insiyaki bir şekilde silkeliyorsun. Ancak dikkat etmelisin ki elinin üzerindeki küçük bir parça parıldıyor. Hoşuna gitsin veya gitmesin ona bakmalısın ve onun ne harika bir parlıltı saçtığını ve bir titremenin onu kuşattığını, onun narin çıkıntılarının bir araya toparlanıp nasıl da yok olduğunu görmelisin. O kar tanesi artık erimiştir yani senin ellerinde son nefesini vermiştir. Sonsuz uzaydan düşüveren bu parçacık işte tam da orada parıldamış ve ölmüştür. İşte sen busun. Hayatı gördüğün her yerde sen kendini bulursun.

İşte tam da bu yüzden Schweitzer insanlar arasındaki, yaratılmışlar arasındaki ve her yere sirayet eden yabancı-

cılaşmayı ortadan kaldırmaya çabalamıştır. Birliktelik ve merhamet böylece bir adım öne çıkmaktadır. Bilginin nihai sonucu Kitab-ı Mukaddes'in sevgi emri olmalıdır. 'Biz istediğimiz zaman, eşyanın derinliğinde yatan gerçeği anlamak isteyen bir insan olmaya cesaret edebildiğimizde kalp ver akıl birbiriyle anlaşır!' Bu durumda insan yaşayan her şeye saygı ve şefkat duymaktan kendini alı koyamaz. Bu, ahlakın esasını ve başlangıcını oluşturur. 'Ben yaşama can atan başka hayatların arasında yaşamak isteyen hayatım.' der Schweitzer anahtar ifadelerinin birinde. "Hayatın en derin anlamı kavranılmıştır: o hayatın kendisidir ki bu aynı zamanda, varlığın tek bir hayatta kendi farkındalığına ulaştığında..., *birlikteliği* temsil eder. İşte tam da burada dış varlık bizim kendi varlığımıza dolduğu yerde".

Peki, Mistisizm bunun neresinde? diye sorulabilir. Kanaatimce Schweitzer insanların kendi aralarında, insanlarla yaratılmış diğer varlıklar arasında ve insanla tabiat arasındaki sınırları kaldırdığı anda mistisizm zaten orada vardır. 'Bir böceği düştüğü bir su birikintisinden kurtardığımda, hayat kendini bir başka yaşama adar ve hayatın parçalanmışlığı ortadan kalkar. Benim hayatım bir şekilde bir başka yaşama adandığında, benim sınırlı iradem sınırsız olanla birlikteliğe ulaşır ki orada hayatın tüm formları tek olanda birleşir.'

Schweitzer bu birliği insanların ötesinde dünya hakkındaki bilgisi aracılığıyla bulmadı. O bunu kendi ifadesiyle "dünyaya dair, ona karşı belirli bir tutumu zorunlu kılan derin bir tecrübeyle" buldu". İşte bu onun felsefesidir. Onda ahlak, "kişinin bireyselliğini sınırsız varlıkla birlikte tecrübe ettiği eylemdir" veya o "sınırsız varlıkla eylemsel birlikteliktir" der. Diğer varlıklarla yaşanan mistik birliktelik ona göre ahlakın tabii kaynağıdır. Buna bağlı olarak kişi merhameti kendi içinde bulur. Ahlak kökenli bir mistisizm, dünyaya

dair bilgiden bağımsız bir şekilde, dünyanın etik kabullenimi üzerinde bir felsefeyi içine alır. Zira benim hayatım diğer hayatlar pahasına var olabilir; yalnızca yaşama saygı, insanın parçalanmış kişiliğindeki kurtuluş arzusunu harekete geçirebilir. “Ulaşılabilecek en yüksek bilgi barış tutkusu, irademizin sınırsız iradeyle ve beşeri irademizin ilahi iradeyle birliğidir”. Ve bunların hiçbir kendiliğinden sonlanmaz. Yaz sığağıyla kuruyan bir su birikintisi gibi.